

MAGYAR NÖVÉNYTANI LAPOK

SZERKESZTI ÉS KIADJA

KANITZ ÁGOST.

II. ÉVF. 18. SZ.

1878. JUNIUS.

TARTALOM: SCHUR FERDINAND †. — Apróbb közlemények: Három, Magyarországra nézve új viola SIMKOVICS. — Könyvismertetés: A. G. WEISS Allgemeine Botanik I. Band Anatomie der Pflanzen. — Halálozások. — Kifüntetések. — Kinevezések. — Nyilvános intézetek. —

MELLÉKLET: F. PORCIUS Enumeratio plantarum phanerogamicarum Districtus quondam Naszódiensis p. 1–12.

SCHUR FERDINAND.

Azon férfi, ki az erdélyi flora tanulmányozására, az ötvenes évek kezdetén dolgozatai tartalma és alakja által, a leghathatósabb impulsust adta 1878 májushó 27 és 28 között, hosszú szenvedés után, bevégezte földi pályáját.

Nem hazánk szülöttje volt ő, nem nagyon hosszú ideig működött nálunk, mindazonáltal nagy érdemeket szerzett az erdélyi flora körül és habár álláspontja olyan, a melyet még kortársai, a kik működése fénykorában vele vetélkedtek, sem akartak elfoglalni és ma is az általa kedvelt alakban nagyon kevesen helyeslik, mégis legnagyobb ellenél sem fogják eltagadni Schur buzgalmát és buzgalmának eredményeit.

JOHANN FERDINAND SCHUR szül. Königsbergben 1799. februárhó 18. Első kiképeztetését szülővárosának egyik polgári iskolájában és az u. n. „Dom-gymnasium“-on nyerte; szülői mostoha anyagi körülményei miatt, korán kellett életpályát választania és Gerdauenben egy, Königsbergtől 11 mértföldnyire eső városkában lett gyógyszerész-tiro. Az érdekes vidék szép nagy kertjeivel a növénygyűjtési hajlamot növelte, úgy, hogy a gyógyszertár szokásos hivatalos főfelvizsgálása alkalmával, egy 600 növényt tartalmazó herba-

riumot mutathatott fel a bizottság előtt. Később visszatért Königsbergbe azon reményben, hogy az egyetemen a szokásos gyógyszerészcurusra eljárhat, de pénzhiány miatt nem sokára ismét vidékre ment és Elbingben és Danzigban segédskedett. Ismét haza jutván, Dulk egyetemi vegyészettanár mellett, kinek gyógyszerháza is volt, mint első receptuarius és tanszéki amanuensis, nyert alkalmazást. Most alkalma volt az előadásokat szorgalmasan látogathatni és négy év múlva Berlinbe ment, hol még egy évig látogatta az egyetemet és azután a gyógyszerési állam- és bölcsészettudori vizsgát tette le. A KUNTI, LINK és SCHLECHTENDALTÓL vezetett kirándulásokban szorgalmasan vett részt. Egy ideig azt hitte, hogy az egyetemi tanítás terén fog működhetni; miután ezen tekintetben csakhamar tapasztalnia kellett a keserű csalódást, — a gyakorlati térre lépett.

Liesingben Bécs mellett egy chemiai gyár igazgatója lett és ezen időben Bécs mellett gyűjtött növényeket; elhagyván állását Inzersdorfban egy gyárt állított fel, de az nem sokára más kezekre jutott. SCHUR ezután Pozsonyban és Sz. Györgyben lakott és több iparvállalathoz csatlakozott, de itt sem kedvezett neki a szerencse.

1845-ben SCHUR-t Nagy-Szebenben találjuk, ott egy részvénytársulat alakult és megbizta őt, hogy egy kénsavgyárt rendezzen be és vezessen. Ezen gyár igazgatója volt SCHUR nyolc éven át! 1847-ben ő is azok közé lépett, kik egy természettudományi társulat felállítása körül fáradoztak, SCHUR egész erélyével és agilitásával működött ezen üdvös cél elérése érdekében és úgy látszik, ezen időben fogott hozzá egész hévvel, testtel, lélekkel messzire ható működéséhez!

SCHUR, a ki eddig semmit sem adott sajtó alá, egyszerre nagy irodalmi tevékenységet tüntetett fel és oly biztosan, oly határozottan lépett föl, hogy nagy tekintélyre vergődött. A nagyszebeni természettudományi társulat előterjesztése következtében, Erdély akkori kormányzója SCHWARZENBERG HERCEG megbizta SCHUR-t, a ki addig leginkább csak Nagy-Szeben környékén gyűjtött, hogy 1853. július 5-ikétől augustus 15-ig, Erdélyben egy növénytani körutat tegyen. Utitársa a kitünő erdélyi zoológ BIRZ ALBERT volt, ki jelenleg kir. tanácsos és tanfelügyelő Nagy-Szebenben és egyben az ottani természettudományi társulat legtekintélyesebb oszlopainak egyike. Ezen körutja az egyetlen nagyobb, melyet Erdélyben eszközölt, 120 mértföldnyire terjedt és igen eredménydús volt, mert több mint 2300 új vagy ritka növényfaj birtokába jutott ezen alkalommal. Az

igaz, hogy SCHUR nagy szorgalommal gyűjtött, de a gyűjtést nagyon könnyítette azon körülmény, hogy Kolozsvár vidékén WOLFF GÁBOR volt szakavatott kalauza és hogy CZETZ ANTAL és RACKERT több száz a Korongyison tenyésző növényt ajándékoztak neki. Mind a háromtól SCHUR később is kapott növényeket. 1853 őszén már Brassóban működött, mint az ottani ág.h. gymnasium tanára, ott HORNUNG gyógyszerésszel együtt gyakran ment ki növényeket gyűjteni. 1854-ben SCUR BÉCSBE ment lakni és ott leányaival együtt egy leánynevelő intézetet alapított és ezt néhány éven át vezette. A távol Erdélyből érkezett botanikus és növénykincsei egy ideig a bécsiek kedveltjei közé tartoztak, de miután nehezen lehetett tőle növényeket kapni és JANKA az ő meghatározásait is részben megtámadta, csillaga csakhamar halványulni kezdett, a „SCHUR“-féle fajok hírhedtek lettek és az akkor köztudomásra jutott DARWIN-féle elmélet nyújtotta SCHURnak, ki sohasem volt Linnéista a szó szoros értelmében, a fogantyút, hogy saját tapogatózásait concret alakba foglalhassa; szerinte „nem léteznek állandó fajok, a növények csak individuumok, melyek a körülményekhez képest megváltozhatnak, átídomulhatnak és csak addig mutatkoznak állandóknak, míg a medium összes körülményei ugyanazok maradnak.“ Így nyilatkozott SCHUR főmunkája bevezetésében. Ezen munka, az *Enumeratio plantarum Transsilvaniae exhibens: stirpes phanerogamas sponte crescentes atque frequentius cultas, Cryptogamas vasculares, Characeas etiam Muscos Hepaticasque. Vindobonae 1866 apud W. Braumüller XVIII. 984. 8°.* De ha ezen munkát tanulmányozzuk, meggyőződünk arról, hogy SCUR most sem volt egészen következetes, mert az éveken át, alkalmilag készített részleteket nem dolgozta fel egyöntetűen.

1869-ben SCHUR Brünnebe költözött fiához, ki ott mint evang. lelkész működött, Brünn vidékén is botanizált és sok hazánkból hozzá küldött növény meghatározásával foglalkozott. Mind a két irányban tett fáradozásait feljegyezte és a honi növényeinkre vonatkozó adatai részben napvilágot láttak a: *Phytographische Mittheilungen über Pflanzenformen aus verschiedenen Florengebieten des Oesterreichischen Kaiserstaates I.* című dolgozatában.¹⁾ Fia egy nagyon megtisztelő meghívás következtében Bielitzbe tette át lakhelyét és 1877-ben ő is oda ment és ott töltötte utolsó napjait, majdnem mindig gyön-

¹⁾ I. MNL. I. 117.

gélkedvén és néha néha nehezebb betegségekben is sinlődvén, de munkakedve mindig volt és folytonosan foglalkozott kedvenc tudományával.

SCHUR növényei a következő gyűjteményekben találhatók: a bécsi cs. és k. udvari növénygyűjteményben, a lebergi egyetemi növénykertben, Cosson herbariumában. Magam is bírok néhány Schurtól sajátkezüleg determinált növényt.

SCHUR autodidacta volt, az autodidactak nagy erényét, a roppant nagy szorgalmat mindenki nála is bámulhatja, de az autodidacták összes fogyatkozásai is észlelhetők nála, leginkább kirívó volt azon bizonyos elfogultság, mely azokat jellemzi, kik önerejük alapján eredményhez jutván, kedvenc eszméiktől semmi áron sem akarnak elválni.

Személyes érintkezés alkalmával SCHUR egy igen kedves, kellemes ember volt, ki minden tőle kitelhető módon, szives volt. Magam is vele egy időben sokat érintkeztem és mindvégig jó barátságban voltunk, habár nézeteink sokban lényegesen eltértek.

SCHUR fáradozott leginkább Erdély florájának átkutatása körül, az ő idejében volt is aztán versenytárs; de mily különös, a mint SCHUR a tollat letette, a többiek erélye lankadni kezdett, pedig Erdélyben még sok a teendő. Kivételt csak SCHUR legnevezetesebb ellenfele JANKA teszzen, ki örökifju, hévvel folytatja kutatásait.

És most, midőn SCHUR tolla örökre nyugszik, nem fojtjuk el azon ohajt, vajha az új nemzedék SCHUR erényeivel és az újabb tudománytól követelt ismeretekkel felszerelve, a szép bérces haza pontos átkutatásához fogva, oly eredményeket mutatna fel, melyek hazai tudományosságunk dicsőségére válnának.

SCHUR roppant szorgalma, éles szeme és nagy erélye legyen mintaképe az ifjabb hazai nemzedéknek.

SCHUR a fennemlített munkákon kívül, a következő értekezéseket írta:

Andeutungen über den gegenwärtigen Zustand der Naturwissenschaften in Hermanustadt. Verhandl. siebenb. Ver. Naturw. I. 1850. 3—12, 20—27, 77—80, 81—82. — Ueber eine neue *Scilla* Ib. I. 1850. 38—39. — Ueber das Vorkommen des phosphorsauren Eisenoxyduls in Hermanustadt. Ib. I. 1850. 83—90. — Ueber eine Centurie Pflanzen, welche Herr ALBERT BIELZ auf dem Kühhorn bei Rodna und Czibles bei Bistritz im August 1848 sammelte. Ib. I. 1850. 101—112. — Ueber die *Hepatica transsilvanica* Foss Ib. I. 1850.

113—117. — Verzeichniss der bis jetzt in Siebenbürgen bekannt gewordenen Gräser (*Gramineae*). Ib. I. 1850. 182—187. — Ueber die siebenbürgische Pflanzengattung *Scleranthus* Ib. II. 1851. 9—13. — Alphabetisches Verzeichniss der siebenbürgischen *Cyperaceae* und *Juncaceae* Ib. II. 1851. 65—70. — Ueber Blattstielranken-Umwandlung bei *Lathyrus* Ib. II. 1851. 106—107, 110—112. — Ueber eine neue siebenbürgische Pflanze (*Bulbocodium edentatum*) Ib. II. 1851. 165—167. Ueber *Bulbocodium edentatum* Schum var. *divel-tristyla* Ib. V. 1854. 84—85. — Beiträge zur Kenntniss der Flora Siebenbürgens Ib. II. 1851. 167—171, 176—177; III. 1852. 63, 84—96, 117—121; IV. 1853. 3—6, 24—32, 46—52, 57—68, 105—109; V. 1854. 78—83. — Zur Entwicklungsgeschichte der Gattung *Typha* Ib. II. 1851. 177—195, 198—208. — Verzeichniss der theils von Dr. F. Schum am 19. November 1851 in der Umgebung von Hermannstadt beobachteten, theils von Berg Rath Czékely am Scholtner Berg gesammelten Pflanzen Ib. III. 1852. 32. 95. Ueber JOSEPH VON LERCHENFELD und dessen botanischen Nachlass. Ib. IV. 1853. 88—96. — Sertum Florae Transsylvanicae. Ib. IV. 1853 Anhang 1—96. — *Plantago Schwarzenbergiana* und *Centaurea Schwarzenbergiana* zwei neue siebenbürgische Pflanzen. Ib. VI. 1855. 3—4. — Zur Flora von Siebenbürgen Oesterr. bot. Wochenbl. VI. 1856. 225—229, 235—238. VII. 1857. 304—306, 313—315, 321—322. XI. 1861. 22—23, 42—45. 289—293, 359—364. — Ueber Herrn Victor von Janka's Beiträge zur Flora von Siebenbürgen Ib. VI. 1856. 273—276, 281—284, 289—291. — Ueber die *Sesleriaceen* der Flora von Siebenbürgen Verhandl. Zool. bot. Ver. VI. 1856. 191—224. — Beiträge zur Kenntniss der siebenbürgischen *Eichen* Ib. VII. 1857. 1—4, 10—11, 17—22. — Die siebenbürgischen *Characeen* Ib. VII. 1857. 358—359, 367—368. — Die siebenbürgischen *Equiseten* Ib. VII. 1857. 409—411, 415—418. — Die siebenbürgischen *Koelerieen*. Ib. VII. 1857. 304. — Ücsém Teteje im Csiker Stuhl im Széklerlande in Siebenbürgen Ib. VIII. 1858. 18—25. — Die siebenbürgischen *Lycopodien* Ib. VIII. 1858. 63—65. — Die siebenbürgischen *Farne* Ib. VIII. 1858. 133—135, 192—196, 322—329. — Eine Excursion auf den Bädöshegy im östlichen Siebenbürgen. Ib. VIII. 1858. 280—297. — Der südliche Hochgebirgs-Zug Siebenbürgens in botanischgeographischer Beziehung. Ib. VIII. 1858. 393—407. *) — Auszug aus dem etc. Bericht über etc. eine botanische Bundesreise durch Siebenbürgen. Verhandl. siebenb. Ver. Naturw. X. 1859. 58—86, 96—134, 137—182, 185—212. és külfölneny. 143 l. — Beiträge zur Flora von Wien Oesterr.

*) A kivonatot M. Fuss készítette.

bot. Zeitschr. XI. 1861. 81—98. XIII. 1863. 78—87. — Ueber *Ranunculus tuberosus* LAPEYR. *R. strigulosus* SCHUR und *R. Steveni* ANDRZ. Ib. XII. 1862. 244—246. — *Juncus Czetzii* SCHUR eine neue Form des *Juncus castaneus* SM. Ib. XIII. 1863. 111—112. — Zur Flora von Ungarn. Ib. XIII. 1863. 316—317. — Berichtigung zur Flora von Wien (cf. Oesterr. bot. Zeitschr. XI. 1861. 98.) Ib. XIV. 1864. 219. — Phytographische Fragmente Ib. XVII. 1867. 377—382. XVIII. 1863. 10—15, 39—43, 90—92, 151—152, 193—194, 212—216, 261—264, 292—294, 310—318, 363, 389—392. XIX. 1869. 15—18, 48—50, 112—114, 146—149, 205—208, 305—309. XX. 1870. 22—24, 200—203, 280—283, 293—297, 366—369. XXI. 1871. 44—46, 90—101. — *Rudbeckia laciniata* L. und *Rudbeckia heterophylla* SCHUR Ib. XXII. 1872. 88—90.)

APRÓBB KÖZLEMÉNYEK.

Három, Magyarországra nézve új *Viola*.

1. *Viola Dehnhardtii* TEN. Nap. V. p. 332. — Szedtem Harsány mellett a Dobogó hegyen Baranyavármegyében, napos, cserjés lejtőkön.

2. *Viola multicaulis* JORD. [*V. odorata* × *scotophylla*]. Szedtem Harsány mellett a harsányi Nagyhegy cserjés, füves éjszaki lejtőin, a *Viola odorata* és *V. scotophylla* társaságában.

3. *Viola permixta* JORD. [*V. hirta* × *odorata* REICHB.] Terem cserjés dombtetőkön Nagyvárad mellett a Száldobágyi erdő felé. SIMKOVICS L.

KÖNYVISMERTETÉS:

Allgemeine Botanik. (Anatomic, Morphologie, Physiologie.) von Dr. GUSTAV ADOLF WEISS k. k. Regierungsrath, o. ö. Professor der allgemeinen Botanik und Director des pflanzenphysiologischen Institutes an der Hochschule in Prag. Zwei Bände. I. Band. Ana-

) SCHUR életrajzát I. A. KANITZ Geschichte der Botanik in Ungarn Hannover 1863. 138—141, 187. A KANITZ Versuch einer Geschichte der ungarischen Botanik. Linnaea XXXIII. Bd. 619—622, és különbeny. Halle 1865. 219—222. — Oesterr. bot. Zeitschr. XXVI. 1876. 1—7. egy igen sikerült könyvcsatá arképpel. — WURZBACH Oesterr. biographisches Lexikon XXXIII. Bd. 1876. 220—221.

tomie der Pflanzen. Mit 267 Holzschnitten und 2. Farbendrucktafeln. Wien 1878. W. Braumüller XVI. 531. p. 8.

A botanikusok kézikönyvekre nézve, mindig úgy voltak, hogy szecrettek, ha magamat úgy kifejezhetem, Standard-book-okat használni. Ily tekintélylyel birt SCHLEIDEN, ilyenel bir ma SACHS könyve, ilyen lett volna a híres HOFMEISTER-féle vállalat, mely egyes igen becses részeket tartalmaz, de fájdalom nincs bevégezve és nem is lesz bevégezve. Megjelentek ugyan hasznavehető és használt könyvek, mint p.úl a WILLKOMM, UNGER, SCHACHT és másoké, de mindazonáltal a SCHLEIDEN könyvének új kritikus kiadása volt a botanikusok desideratuma, mindaddig, míg SACHS könyve megjelent. Azon időtől kezdve a híres würzburgi tanár könyve oly tekintélynek örvend, mint a maga idejében a SCHLEIDENÉ. Vetélytársa nem akadt, sőt a mint már említém a HOFMEISTER Handbuchja sem haladt nagyon és a múlt évben a folytatása megszüntetett.

WEISS könyve úgy látszik vetélytársa akar lenni a SACHSÉNAK és nem lehet eltagadni, hogy kiállítása igen csinos, fametszetei versenyeznek a legjobb Lipszéban készitettekkel és a könyv tartalma maga is sok oly részletet mutat fel, mely igen érdekes és SACHS könyvében hiányzik.

A munka nincs oly szoros dogmatikai alakban, mint a SACHS-É, habár az eddig megjelent első kötetben követett felosztás, közelebbi megtekintésnél csak kevésben tér el SACHS-ÉTÓL. Alakilag az igaz már több eltérés van, így péld. mindazonáltal, hogy az élettant egy külön részben fogja tárgyalni, sok élettani részletet említ már ezen kötetben, a tárgyalás néha majdnem conversálási alakot nyer, de az nincs a munka hátrányára. Vajon a munka SACHSÉT KI FOGJA SZORITANI, arról egyáltalában nem kívánunk szólni, de igenis nem kétkedünk, hogy SACHS könyvének tulajdonosai, ezen könyvnek is fognak helyt engedni könyvtárunkban.

HALÁLOZÁSOK.

GIOVANNI ZANARDINI előbb tanár Padovában, azután a R. Istituto Veneto titkára * Velencéb. 1804., † u. o. 1878 ápril 24. [*Zanardinia NARDO*—*Padina* ADANS.], egy nevezetes algolog, ki több nagy és részben díszes munkát adott ki, melyekben a vörös és középtengerben, de különösen az Adriában talált Algákról értekezik. Z. Dalmatiában is járt és annak moszatait is ismertette.

GRAF ALBERT BENTZEL-STERNAU, nyugalm. cs. k. lovaskapitány † Innsbruckban 1878. május 6. 72 éves korában. GRÓF B. S. egykor hosszabb ideig tartozkodott hazánkban és különösen Pozsonyban, hol az

ottani természettudományi társulat működésében is részt vett és egy pár apróbb dolgozatot is írt. BENTZEL-STERNAU gróf, leginkább *Kryptogamok*kal foglalkozott. Vagyonának nagyobb részét jótékony és tudományos célokra hagyományozta.

W. F. G. BEHN az Academia Caesarea Leopoldino-Carolina elnöke † 1878 május 14. Dresdában.

KITÜNTETÉSEK.

A Linnean Society Londonban külföldi tagjai sorába vette fel TEOD. CARUEL pisai egy. tanárt, Dr. ERNEST COSSON-t Párisban, Dr. GEORGE ENGELMANN-t St. Louisban (Missouri Éjszak-Amer.), EDUARD FENZL bécsi egy. tanárt, JUL. SACHS würzburgi egy. tanárt.

Dr. GEORG SCHWEINFURTH és GERHARD ROHLFS, a híres Afrika-utazók a Ferenc-József-rend kiskeresztjével lettek feldíszítve.

ROSTAFINSKI JÓZSEF magántanár a krakói egyetemen, a Krakóban székelő tud. akadémia levelező tagjának lett megválasztva.

A bécsi császári tud. Akadémia THEODOR SCHWANN lüttichi egyetemi tanárt külf. levelező tagjának választotta. Miután mindjárt negyven éve, hogy SCHWANN: *Mikroskopische Untersuchungen über die Uebereinstimmung in der Structur und dem Wachsthum der Thiere und Pflanzen,*¹⁾ című nagy horderejű munkája megjelent, társai 1878 június 24-én márvány mellszobrát fogják felállítani és ezen alkalomból sok tudományos testület fogja az ünnepeltet üdvözölni.

KINEVEZÉSEK.

A. B. FRANK eddig magántanár a lipcsei tudományegyetemen, ugyanoda a növénytan nyilván. rendkív. tanárának lett kinevezve.

WILLIAM HILHOUSE, a Cambridge Herbarium Assistant Curatora lett. (EJ.)

NYILVÁNOS INTÉZETEK.

Lipcseben az új növénykertet a hozzá tartozó új üvegházakkal és a tudomány igényeinek megfelelő dolgozó és gyűjteményhelyiségeivel, a nyilvános használatnak már átadták. Németországban és London mell. Kewben, szintoly tágas és teljesen felszerelt növényteni dolgozó intézeteket állítottak fel, mint a műyleneknek a vegytan már több év óta örvond. Vajha hazánkban is, mely a szó teljes értelmében agricultur állam, legalább egy növényteni intézet felállítatnék, mely kényelmes dolgozó helyekkel, és gyűjtemény- és eszköztár lehetőleg teljes könyvtárral és a kellő személyzettel fel lenne látva.

¹⁾ Berlin 1829. XVIII. 270. 4. tab. 6.